

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ СРЕДА И ПРАКТИКА РЕФОРМИРОВАНИЯ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Каминская Т. М.

Посвящено анализу институциональной среды здравоохранения, продуцирования ею дополнительных издержек, которые не сопровождаются повышением ее социально-экономической эффективности. Рассмотрены особенности проявления асимметрии информации в здравоохранении переходной экономики инверсионного типа, ее усиления теневой экономикой. Предложены пути реформирования здравоохранения с учетом мировых тенденций и оптимизации затрат в условиях ограниченных медицинских ресурсов.

Ключевые слова: здравоохранение, институциональная среда, асимметрия информации, социально-экономическая эффективность, теневая экономика.

INSTITUTIONAL ENVIRONMENT AND PUBLIC HEALTH REFORMING PRACTICE

Kaminska T. M.

The article covers the analysis of the public health institutional environment and induced additional cost which are not accompanied by the social-economic efficiency increasing. The peculiarities of manifestation of information asymmetry in health system of transitional economy of the inverse type, its intensification by shadow economy are featured. The ways of public health reformation with consideration of the world's trends and cost optimization under scarce resources are suggested.

Key words: public health, institutional environment, information asymmetry, social-economic efficiency, shadow economy.

УДК 368:339.13

ИНВЕРСІЙНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

*Л. В. Нечипорук, кандидат економічних наук, доцент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого*

Означено особливості інверсійного типу ринкової трансформації. Встановлено чинники інверсійності формування страхового ринку в Україні. Визначено чинники, які сприяють зростанню трансакційних витрат на україн-

ському страховому ринку. Обґрунтовано необхідність скасування пільгового режиму оподаткування страховиків.

Ключові слова: страховий ринок, інверсія, страхування.

Актуальність проблеми. З метою виявлення природи процесів та встановлення причин довготривалого поширення операцій «псевдострахування» фундаментальне значення має оцінювання інверсійного типу трансформаційних метаморфоз у постсоціалістичних країнах. Ринкова економічна трансформація, яка має інверсійний (зворотний) характер, бо здійснюється в умовах індустріального суспільства, тоді як ринкові перетворення класичного типу охоплювали етапи формування ринкових відносин в умовах доіндустріальної системи, передбачає роздержавлення власності, перехід від державної монополії до конкурентних засад функціонування економічних суб'єктів, від централізованого розподілу ресурсів — до ринкового механізму, від державного встановлення цін — до ринкового ціноутворення.

Якщо розглядати інверсію як соціальне явище, то слід ураховувати, що це свого роду розвиток навпаки. Він стає імперативним в умовах, коли виживання даного суспільства передбачає його вихід на рівень досягнень іншого суспільства (або інших суспільств), і цей рівень постає у вигляді визначального для світу в цілому. Суспільство — суб'єкт інверсії здійснює моделювання «за образом і подобою», формуючи щось само по собі від нього відмінне, щось йому чуже і навіть вороже, але те, від чого цьому суспільству треба у своєму поступальному розвитку відштовхуватися. Загалом інверсія як тип розвитку суспільства і є рух у передбачуване «вперед» через відштовхування. Проблеми інверсії виявляються вельми багатоманітними, оскільки йдеться про радикальне перетворення конкретного суспільства з усіма особливостями стосовно як самого себе, так і навколишнього світу, коли здійснення цього процесу не лише не гарантоване, а й наражається на опір навіть усередині даного суспільства

Аналіз останніх джерел і публікацій. Розраховуючи на результат інверсії, слід виходити з того, що інверсія — це тип розвитку суспільства, який передбачає можливість зміни цього інверсійного стану через повернення інверсії назад (зняття інверсії) шляхом створення принципово іншого суспільства. При цьому результат розвитку загалом може бути як вдалим, так і невдалим. За висновками А. А. Гриценка, інверсійний тип ринкової трансформації передбачає протилежні переходи: від загального одержавлення власності до розвитку різноманіття її форм, від державної монополії до включення конкурентних принципів, від директивно-планових цін до вільного ціноутворення та ін. У структурі ринкової трансформації пропонується виокремлювати такі трансформаційні потоки, як основний процес — первинне накопичення капі-

талу; переструктурування економіки відповідно до нових закономірностей її функціонування; соціалізація економіки, що включає соціалізацію власності, праці та результатів виробництва [1, с. 44; 2, с. 89].

Отже, в результаті того, що «... всі ці трансформації у своїй основі є інституційними, а наслідки одних і тих самих заходів в умовах класичного та інверсійного типів переходу до ринкової економіки відрізняються і часто є протилежними» [3, с. 277], можливий прояв різних некласичних економічних ефектів.

Оцінюючи результат інверсійного характеру ринкової трансформації, Україна має сформулювати свій інституційний устрій, враховуючи, що побудова інститутів за класичними рецептами призводить до їх невідповідності інституційному середовищу й, отже, до їх неієдності. Як визначає А. А. Гриценко, «інституційні ями виникають як наслідок взаємодії інституційної катастрофи, яка руйнує інституційний каркас суспільства, та інституційної інверсії, яка змінює історичну послідовність і причинно-наслідкові зв'язки у формуванні інституційної структури» [4, с. 134–135].

Інверсійність трансформаційних перетворень, що змінює послідовність дій, порушує загальноісторичну логіку розвитку, зумовила й особливості формування страхового ринку, для якого характерним є поширення *псевдостраховання*, під яким О. О. Гаманкова, позицію якої ми поділяємо, визначає страховий договір, що використовується сторонами страхової угоди не стільки для страхового захисту, скільки для податкової оптимізації та тінювих фінансових схем, у тому числі щодо виведення капіталу за кордон. Використання можливостей псевдостраховання унаочнюється різким сплеском обсягів вітчизняного ринку страхування у 2004 р., коли в країні відбувалися президентські вибори, і миттєвим спадом цих обсягів у наступному після виборів році [5].

Зазначимо, що псевдостраховання, яке отримало ще й назву «схемне страхування», не є українською специфікою. Так, за висновками аналітиків рейтингового агентства «Експерт РА», частка схем на страховому ринку Росії в першому півріччі 2009 р. становила 7,9 % від загальних зборів. У загальному обсязі схемного страхування 16 % забезпечують операції з оптимізації податків; 19 % — операції з привласнення бюджетних коштів; 65 % — операції, що забезпечують відтік коштів. У цілому 5–10 % від загального збору страхових платежів страховиків зі списку Топ-3 забезпечено саме схемним страхуванням [6].

Формулювання цілей. Метою даного дослідження є визначення особливостей формування страхового ринку в Україні, що зумовлені інверсійністю трансформаційних перетворень, яка порушує загальноісторичну логіку розвитку, змінюючи послідовність переходів: від державної монополії в галузі

страхування до розвитку конкурентного середовища страхового ринку, а отже, від державної форми власності до різноманіття форм власності; від директивно-планового до вільного ціноутворення на страховий захист.

Виклад основного матеріалу. Чинниками інверсійного типу становлення страхового ринку в Україні були: а) порушення закономірностей первинного накопичення капіталу, що визначило участь страхових організацій у реалізації таких сучасних методів первинного накопичення, як приватизація та інфляція (побудова безлічі страхових пірамід за реалізації програм страхового захисту на випадок інфляції в умовах гіперінфляції, що призвели до масових невиплат, а отже, до накопичення і перерозподілу грошового багатства); б) диктат з боку політичних інституцій, який визначив переструктурування економіки України, що завершилося зростанням частки сировинних галузей, старінням основних фондів підприємств за відсутності капіталовкладень, загостренням ситуації ризику, але відсутності фундаменту передумов для розвитку попиту на страховий захист, за винятком схем податкової оптимізації та легалізаційних механізмів; в) ліквідація форм соціалізації, властивих директивно-плановій економіці, за відсутності соціалізації капіталу, що видозмінила програми особистого страхування (довгострокове страхування життя, медичне страхування, страхування від нещасного випадку), перевівши їх переважно у ранг інструментів мінімізації податків.

У процесі розвитку страхового ринку України та формування його відкритості можна виділити три етапи:

1) з 1991 по 1996 р. — формування законодавчих основ регулювання діяльності на страховому ринку. Незважаючи на значні позитивні зміни, зберігались такі недоліки для розвитку ринку: відсутність системи чітких нормативів платоспроможності; нерегульованість системи страхування життя; нерегульованість діяльності страхових посередників та системи перестраховування; недостатня визначеність договірних відносин між страховиком і страхувальником;

2) з березня 1996 по вересень 2001 р. — започаткований прийняттям Закону України від 7 березня 1996 р. «Про страхування». Визначальними чинниками розвитку страхового ринку на цьому етапі були:

- формування ринкових механізмів регулювання економіки;
- зменшення бюджетного фінансування суб'єктів економіки;
- проведення масштабної приватизації і пов'язані з нею: розміщення приватизаційних цінних паперів; розміщення акцій приватизованих підприємств; виникнення страхових організацій, що обслуговували приватизаційні процеси; розміщення цінних паперів новими суб'єктами господарської діяльності; запровадження практики фінансування дефіциту державного бюджету і випуск облігацій внутрішньої державної позики.

Що ж до відкритості національного страхового ринку, то слід зазначити, що прямий доступ іноземних операторів було обмежено. Більш відкритими були канали міжнародного перестраховування, що й забезпечувало, з одного боку, відносно ефективний захист великих ризиків, а з другого — породжувало постійний відтік коштів за кордон вище економічно обґрунтованого рівня;

3) жовтень 2001 р. по теперішній час. Прийнято нову редакцію Закону України «Про страхування», в якій визначено систематизований підхід щодо створення, діяльності, реорганізації і ліквідації страхових компаній з урахуванням законодавства України, міжнародних стандартів і практики регулювання страхової діяльності, а також закладено низку нових принципів щодо правового регулювання діяльності страхових компаній. Ці принципи в основному стосуються питань організаційно-правової форми, вимог до діяльності страхових компаній, таємниці страхування, регулювання і нагляду за діяльністю страхових організацій та застосування до них відповідних заходів впливу.

З метою забезпечення платоспроможності та надійності страховиків цією редакцією Закону підвищено вимоги щодо фінансової стійкості страховиків України; означено перехід до європейського підходу визначення показників нормативного запасу платоспроможності страховика страховикам; надано можливість здійснювати перестраховування як у резидентів, так і у нерезидентів. При цьому з метою запобігання відтоку (відмиванню) коштів за кордон поставлено вимоги, які б давали можливість встановити прозорі правила в перестрахованні.

На цьому етапі поширення набувають операції псевдострахування та псевдоперестраховування на користь резидентів, що здійснюються з метою маскування виплат особам, які контролюють діяльність страхової компанії (формально — клієнтам страхової компанії). У цьому разі страхова компанія, нібито перестраховуючи свої ризики, перераховує грошові кошти в іншу страхову компанію (найчастіше іншого регіону України), які невдовзі виплачуються у вигляді страхових виплат (за угодами з особами, що контролюють діяльність страхової компанії, — клієнтами страхової компанії) за страховий випадок, що нібито настав.

Зазначимо, що згідно із законодавчими вимогами страховик зобов'язаний укласти договір перестраховування у резидентів або нерезидентів, якщо страхова сума по певному об'єкту страхування перевищує 10 % із суми статутного фонду, сформованих вільних та страхових резервів. З другого боку, операції перестраховування в Україні зменшують базу оподаткування страхових компаній.

Відмітимо, що страховий ринок є досить оригінальним стосовно оподаткування, в той час як для більшості видів підприємницької діяльності використовується 25 % ставка податку на прибуток, об'єктом оподаткування страхової діяльності є *валовий дохід* від страхової діяльності.

Для ризикових видів страхування валовий дохід — це сума страхових внесків, страхових платежів або страхових премій, нагромаджених страховиками протягом звітного періоду за договорами страхування та перестраховування ризиків на території України або за її межами. Цей дохід оподатковується за ставкою 3 %. Ставка оподаткування в цьому разі не залежить від результатів фінансової діяльності страховика, включається в ціну страхового платежу і набуває для страховика рис непрямого податку.

Отже, для зменшення прибутку підприємство має збільшити валові витрати, до яких згідно із законодавством України дозволено зараховувати й видатки, пов'язані зі страхуванням.

З метою оптимізації оподаткування підприємство створює власну страхову компанію (так звану кептивну), інколи орендуючи офіс у маленькому селищі з метою мінімізації витрат, і укладає з нею договір страхування, припустімо, приміщення та устаткування підприємства на випадок стихійних лих (цунамі, землетрус). Далі ці компанії укладають договори псевдостраховування з великими підприємствами і фінансово-промисловими групами.

Надалі кептивні компанії співпрацюють із страховими компаніями-посередниками, котрі у свою чергу переказують гроші так званим буферним фірмам, які існують лише на папері. Саме вони й передають значні суми за кордон, використовуючи механізм перестраховування. У результаті замість сплати підприємством 25 % податку від суми прибутку страховик сплачує лише 3 % від тієї самої суми.

За застосування цих схем були позбавлені ліцензій такі компанії, як «Громада», «Оберіг» (вона ж «Максимум»), «Вікторія-М» та чимало інших. Точно відомо, що у 2004 р. практикували кримінальні схеми 66 українських страхових компаній. Наприклад, страхова компанія «Громада» до того, як у неї забрали ліцензію, встигла вивести за кордон близько 1 млрд грн. У 2004 р. Держфінпослуг розкрито канал виведення грошей у Прибалтику за згаданою схемою: кошти переказувалися в литовські компанії «Matrono Draudimas» і «Draudimas Spectras», у котрих навіть ліцензії на право займатися страховою діяльністю не було.

Перелічені суми використовуються по-різному: вони можуть потрапити назад в Україну у вигляді інвестицій у підприємства чи як кошти на фінансування передвиборних кампаній.

За підходом до оподаткування страховиків на сьогодні Україна близька до офшорних центрів (Сент-Люсія, Британські Віргінські острови, Багамські острови, Панама), де відсутній податок на прибуток від страхової діяльності і встановлена висока плата за видачу ліцензії (зазвичай — від 2 000 дол. до 6 250 дол. на рік). Якщо близько 80 % страхового ринку — це робота за оптимізаційними схемами, то перехід страхування на 25-відсотковий податок на

прибуток приведе до втрат, які оцінюються в 400 млн дол. на рік, що й пов'язані із виведенням капіталу за кордон потужним олігархічним фінансовим угрупованням [7].

Отже, в кінцевому результаті бурхливе зростання страхування останніми роками — на 100 % за рік — насправді відбивало ситуацію не в страхуванні, а в реальному секторі: металургійні, хімічні підприємства, великі фінансові угруповання — усі вони заходилися зменшувати податок на прибуток і відповідно перекачувати мільярди в страхові компанії. Таким чином, доцільно говорити не про страхування в класичному розумінні цього слова, а про псевдострахування: є компанія, є премії, але виплат по страхових випадках немає й не передбачається, оскільки й страхових випадків немає і не буде.

У ДПАУ визнають необхідність великих перевірок страхових компаній з метою виявлення оптимізаторів. У 2007 р. страховики отримали понад 10 млрд грн доходу від страхової діяльності (у 2006 р. — 6,534 млрд грн) та сплатили податків на суму 318,4 млн грн, що на 140 млн грн більше, ніж у 2006 р. Разом з тим рівень податкового навантаження (співвідношення нарахованого податку до суми валових премій) збільшився несуттєво — з 1,57 % до 1,86 %. За даними ДПАУ, більше 3 % валових премій сплатили лише вісім компаній, вищим за середній показник по галузі мали 254 компанії. Менш 1 % сплатили 65 страховиків, які й перестраховують 60 % ризиків, у той час як середньоринковий рівень перестраховування в Україні становить 30 % [8].

Слід визнати, що правове поле, в рамках якого функціонує страховий ринок, потребує реформування і приведення його до світових стандартів. Зокрема, це стосується сумнівних операцій та шахрайства, включаючи відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Зазначимо, що ліквідація монополії держави у сфері страхування зумовила перехід від директивно-планового до вільного ціноутворення на страховий захист. Вартість страхової послуги як товару має грошову форму ринкової ціни, яка називається страховим платежем (премія, внесок). Страховий платіж (премія, внесок) — плата за зобов'язання відшкодувати у разі виникнення матеріальні збитки, завдані застрахованому майну, або виплатити страхову суму при настанні певних подій. Розмір страхового платежу залежить від страхового тарифу (брутто-ставки) і страхової суми, періоду страхування та іноді від деяких інших чинників. Страховий тариф — ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування. Страховий тариф встановлюється на певний період. Передбачається, що зібраних страхових премій повинно бути достатньо для покриття витрат, обумовлених створенням страхової послуги й отриманням прибутків від такої діяльності. Тарифи розраховуються при заздалегідь визначеній кількості страхових угод n , які передбачається укласти з потенційним споживачем страхової послуги.

Страховий тариф = нетто-ставка + навантаження.

Нетто-ставка T_n формується з двох складових — основної частини T_o і ризикової надбавки T_p :

$$T_n = T_o + T_p.$$

T_o відповідає середнім виплатам, які залежать від імовірності настання страхового випадку q , середньої страхової суми S та середнього відшкодування S_b . Основна частина нетто-ставки визначається зі 100 грн страхової суми:

$$T_o = 100 \times (S_b / S) \times q.$$

Після визначення нетто-тарифу розраховується навантаження, яке покриває витрати, обумовлені виробництвом страхової послуги.

Зауважимо, що однією з ознак псевдостраховання є перерахування в страхову компанію грошових коштів у вигляді страхових платежів за безпідставно завищеним тарифом.

Надалі розглянемо такий чинник інверсійного типу становлення страхового ринку в Україні, як ліквідація форм соціалізації, властивих директивно-плановій економіці, за відсутності соціалізації капіталу.

Важливим чинником розвитку соціальної держави є трансформація соціальної політики в активну, що не тільки усуває наслідки соціального дисбалансу, а й передбачає збалансований політичний перерозподіл суспільних благ через колективне страхування, зразками організації якого є:

- запровадження соціального страхування «знизу» як урегулювання відносин працівників і роботодавців;
- уведення інституту соціального страхування «зверху» через державне законодавство;
- організація третього (змішаного) варіанта формування системи соціального страхування внаслідок залучення державної влади і профспілок.

За загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням надаються такі види соціальних послуг: *пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання; страхування від безробіття*. Створення фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян може бути доповнене особистим страхуванням, яке визначає можливість передачі ризиків в управління страховикам.

Уже визнавалося, що найважливішим елементом соціальної системи держави в усіх країнах з ринковою економікою є страхування життя, що дозволяє успішно задовольняти потреби юридичних та фізичних осіб у забезпеченні гарантій захисту їх економічних інтересів, пов'язаних зі здійсненням різних

видів господарської діяльності, збереженням визначеного рівня добробуту і здоров'я.

Країни, в яких відбуваються соціально-політичні перетворення, поступово відмовляються від непосильних соціальних гарантій та неефективної й економічно обтяжливої системи соціального забезпечення, яка дісталася їм у спадок від радянських часів, тільки починають усвідомлювати переваги страхування життя, що гальмується такими проблемами: доходи здебільшого є низькими, тому і безпосередні умови життя неминуче є більш пріоритетними; політичне, суспільне та економічне середовище характеризується невизначеністю, зберігаються перспективи знищення приватних заощаджень через інфляційні процеси, а також безпосередньо власного економічного існування, наприклад, через можливість безробіття.

Слід також пам'ятати, що позиції бізнесу набагато сильніші, ніж позиції найманих працівників, унаслідок чого чимало підприємців уникають сплати податків, виконання обов'язків щодо соціального захисту працівників, не надають гарантій збереження робочого місця, порушують законодавство про працю.

Наприклад, в Україні довгостроково орієнтовані продукти страхування життя, які за ознакою є гарантією забезпечення в старості або сім'ї померлого, часто переважно використовуються як досить ефективні «схеми» мінімізації податків.

Дослідимо, яким чином оподатковуються доходи страховиків, отримані від операцій зі страхування життя.

Згідно із Законом «Про внесення змін до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств”» не оподатковуються доходи страховиків-резидентів, одержані від операцій зі страхування життя, які передбачають страхову виплату в разі настання таких страхових випадків: смерть застрахованого; рішення суду про оголошення застрахованої особи мертвою; дожиття застрахованої особи до закінчення терміну дії страхового договору або досягнення нею віку, визначеного договором страхування. Строк дії договору має бути не меншим 10 років — для осіб, молодших 50 років, та не меншим 5 років — для осіб віком понад 50 років. При цьому часткові виплати страхових сум до закінчення дії договорів страхування не здійснюються.

У разі дострокового розірвання договору зі страхування життя доходи, отримані страховиком, підлягають оподаткуванню за підсумками податкового періоду, протягом якого відбулося розірвання договору, за ставкою 6 %.

Доходи від страхування майнових інтересів, пов'язаних зі здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страхувальника або застрахованого, оподатковуються за ставкою 3 %.

Пільгова практика оподаткування є досить поширеною. Так, уряди європейських країн також сприяють розвитку недержавного пенсійного страху-

вання, головним чином у вигляді надання податкових пільг у разі внесення коштів на накопичувальні рахунки у недержавні пенсійні фонди та компанії страхування життя. Інша річ, що при використанні страхування співробітників тільки для потреб полегшення оподаткування нівелюється сам його сенс як умови соціальної захищеності і підвищення лояльності службовців.

В Україні найпривабливішим моментом корпоративного страхування залишається можливість отримання податкової пільги. Відповідно до п. 4.2.7 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» страхові премії по страхуванню життя не зараховуються на суму валового доходу. Згідно зі ст. 7 цього Закону дохід при виконанні договору довгострокового страхування життя і пенсійного страхування оподатковується за ставкою в 0 %.

Проте направлені на корпоративне страхування життя кошти не повинні перевищувати 15 % від фонду оплати праці, і сума таких платежів не може перевищувати розмірів, визначених у пп. 6.5.1 п. 6.5 ст. 6 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» упродовж податкового періоду. Цей розмір дорівнює сумі прожиткового мінімуму, встановленого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженій на 1,4 і заокругленій до найближчих 10 гривень.

За висновками експертів, визначені схеми податкової оптимізації з використанням корпоративного страхування життя потребують співучасті банківської установи. За Законом України «Про страхування» страховики життя розміщують частину страхових резервів на банківських депозитах. Підприємство-страхувальник може повернути собі вже звільнені від сплати податку кошти, отримавши дешевий кредит у тому ж банку, в якому страховик розмістив страхові внески.

Зростання обсягу страхування життя також обумовлено активізацією на ринку нових страховиків, які пропонують не тільки страховий захист, а й участь у бізнесі через багаторівневий маркетинг. Саме так, наприклад, працює закрите акціонерне товариство «Американська Компанія Страхування Життя — АІГ Життя» (AIG — Life), при співпраці з яким споживач послуги стає нібито причетним до її бізнесу, адже, беручи участь у формуванні пропозиції, він одержує комісійну винагороду вже сьогодні, навіть коли страхує себе.

Передбачаються податкові пільги для фізичних осіб, що здійснили витрати на довгострокове страхування життя та недержавне пенсійне страхування. Зокрема, у законодавстві передбачене поняття «податковий кредит», у який можна включати витрати, пов'язані із платежами на довгострокове страхування життя та недержавне пенсійне страхування. Загальна сума нарахованого податкового кредиту не може перевищувати суми сукупного оподаткованого доходу, одержаного платником податку. Громадянам, які бажатимуть зменшити оподатковуваний дохід на суму податкового кредиту, доведеться

збирати документи, що підтверджують такі витрати, вести відповідний облік доходів і витрат та подавати декларацію про доходи до податкового органу.

Зауважимо, що процес створення стимулів для розвитку довгострокового страхування життя, включаючи пенсійне страхування, слід пов'язувати також зі створенням системи гарантій страхувальникам і застрахованим громадянам в одержанні накопичених сум за укладеними договорами страхування.

Висновки. Підбиваючи підсумки, відзначимо, що особливості *формування страхового ринку* як системи багаторівневих фінансових відносин зумовлені *інверсійністю трансформаційних перетворень*, що порушують загальноісторичну логіку розвитку, змінюють послідовність переходів: від монополії держави до розвитку конкуренції; від директивно-планового до вільного ціноутворення на страхові послуги.

Чинниками інверсійного типу становлення страхового ринку в Україні є: порушення закономірностей первинного накопичення капіталу, що проявилось в операціях псевдостраховання; диктат з боку політичних інституцій, який визначив переструктурування економіки України, що завершилося зростанням частки сировинних галузей, старінням основних фондів підприємств за відсутності капіталовкладень, загостренням ситуації ризику, але відсутністю фундаменту передумов для розвитку попиту на страховий захист, за винятком схем податкової оптимізації та легалізаційних механізмів; ліквідація форм соціалізації, властивих директивно-плановій економіці, та утворення нових форм соціальної відповідальності, що позначилося на програмах особистого страхування, з наданням їм псевдострахових якостей.

Реалізація різних псевдострахових операцій, ознаками яких є не стільки надання страхового захисту, скільки їх використання для податкової оптимізації та тіншових фінансових схем, у тому числі щодо виведення капіталу за кордон. Пропонується така типологія псевдострахових операцій:

- перерахування на адресу страхової компанії грошових коштів у вигляді страхових платежів за безпідставно завищеним тарифом;

- здійснення псевдоперестраховання:

- у резидентів: страхова компанія, нібито перестраховуючи свої ризики, перераховує грошові кошти на іншу страхову компанію (найчастіше іншого регіону України), а в подальшому ці грошові кошти виплачуються у вигляді страхових виплат (за угодами з особами, що контролюють діяльність страхової компанії, — клієнтами страхової компанії) за страховий випадок, що нібито настав;

- у разі здійснення псевдоперестраховання у нерезидентів валютні кошти фактично виводяться за межі України та концентруються на рахунках офшорних компаній, якими фактично управляють особи, що контролюють діяльність страхової компанії. У подальшому отримані безготівкові грошові кошти ле-

галізуються у вигляді інвестицій та придбаного майна на території України і за її межами або отримуються готівкою за допомогою платіжних систем (ВІЗА, МАЕСТРО та ін.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко А. А. Особливості ринкової трансформації інверсійного типу // *Перехідна економіка : підручник*. — К., 2003. — С. 44.
2. Гриценко А. А. Проблеми забезпечення стабільності грошової одиниці України // *Фінанси України*. — 2007. — № 9. — С. 89.
3. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований / под ред. д-ра экон. наук А. А. Гриценко. — Харьков, 2008. — С. 277.
4. Гриценко А. А. Институциональная архитектура и социальная динамика в посткоммунистическом обществе // *Посткоммунистические трансформации: векторы, направления, содержание*. — Харьков, 2004. — С. 134–135.
5. Гаманкова О. О. Псевдострахові операції та їх вплив на формування ринку страхових послуг України. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Foa/2009_13/13_04.pdf.
6. Страховые схемы вновь в моде. В псевдострахование крупные компании вовлекаются клиентами. — Режим доступу : http://radiation.irk.ru/?section=493&action=show_news&id=105857.
7. Богута Н. Страхові податки: уся справа в грошах. — Режим доступу : <http://www.dt.ua/2000/2675/50429/>.
8. Так вот какова налоговая нагрузка страховых компаний! — Режим доступу : http://tristar.com.ua/1/art/tak_vot_kakova_nalogoivaia_nagruzka_strahovyh_kompanii_.html.

ИНВЕРСИОННОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА В УКРАИНЕ

Нечипорук Л. В.

Исследована инверсионность трансформационных преобразований страхового рынка, выявлены деформации его формирования. Определено, что особенности формирования страхового рынка как системы многоуровневых финансовых отношений по формированию и распределению страхового фонда совокупностью страховых организаций для обеспечения страховой защиты домохозяйств, предприятий (фирм), государства обусловлены инверсионностью трансформационных преобразований, нарушающих логику развития, изменяя последовательность переходов.

Ключевые слова: страховой рынок, инверсия, страхование.

INVERSIONS OF FORMATIONS OF THE INSURANCE MARKET IN UKRAINE

Nechyporuk L.

Inversion of transformations of the insurance market is an investigated. The deformations of formation of the insurance market come to light. It is defined, that the special features of the formation of insurance market as the systems of multilevel financial relations according to formation and distribution of the insurance fund for the totality of insurance organizations for guaranteeing the insurance protection of house management, enterprises (firms), state, are caused by Inversion of transformations, which disrupt the logic of development, changing the sequence of passages.

Key words: the insurance market, inversion, insurance.

УДК 347.77

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙ

М. А. Борисенко, кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний економічний університет

Розглянуто інновації як об'єкти інтелектуальної власності. Досліджено економічні передумови виникнення права інтелектуальної власності. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення вітчизняного витратного підходу до оцінювання об'єктів права інтелектуальної власності.

Ключові слова: інновація, об'єкти права інтелектуальної власності, ефект, ефективність, оцінювання, результат.

Актуальність проблеми. Рубіж ХХ–ХХІ ст. був відмічений глобалізацією світової економіки та триваючим швидким технічним прогресом, який зумовив поширення інформаційних технологій та дифузії інновацій у світовому масштабі. Це відкрило нові можливості соціального та економічного розвитку, зумовивши формування нової «економіки знань» та «інформаційного» суспільства. Характерною ознакою формування економіки знань є наявність тенденцій щодо збільшення валового внутрішнього продукту за рахунок діяльності з виробництва, оброблення, зберігання і поширення інформації та знань, але не знань взагалі, а їх конкретної категорії, формалізованої як інновації та об'єкти права інтелектуальної власності. Під останньою розуміємо право володіння, користування та розпорядження певними інформаційними ресурсами, що є унікальними нематеріальними результатами інтелектуальної творчої діяльності люди-